

Філософія

УДК 340.12:340.111

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17090469>

Питання узгодження категорійного апарату поняття джерела права

Сергієнко Олександр Васильович,

к.ю.н., докторант філософського факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка, Київ,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету, Київ,
Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8023-4901>

Прийнято: 17.08.2025 | Опубліковано: 31.08.2025

***Анотація.** У статті здійснено аналіз категорії джерела права у філософському та правовому вимірах, що дало змогу систематизувати її зміст, виявити взаємозв'язки між складовими та визначити напрями узгодження понятійного апарату у сучасному науковому дискурсі. Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного вивчення джерела права як філософської категорії, що забезпечує узгодженість і точність наукової термінології, а також сприяє інтеграції філософських і правових підходів у правознавчих дослідженнях та освітній практиці.*

Мета роботи полягає у з'ясуванні філософського та правового змісту категорії джерела права, уточненні її структурних елементів, окресленні логічної побудови категорії та формуванні комплексного підходу до її аналізу. Для досягнення поставленої мети використано методи порівняльного аналізу, аналізу й синтезу, структуризації, моделювання та екстраполяції.

Дослідження поняття джерела права здійснювалося крізь призму категорій формальної логіки, мовознавчого апарату української мови та концепцій античної грецької філософської школи. Було проведено зіставлення значень категорії та її складових, досліджено характер їх взаємозв'язків, а також виявлено вплив варіативності окремих елементів на загальне змістове наповнення категорії.

Отримані результати підтвердили, що джерело права можна розглядати як логічну структуру свідомості, що відкриває можливість уточнення його філософського та правового трактування. Запропоновано застосування мовознавчого аналізу категорії джерела права на основі категорії праворозуміння, що забезпечує систематизацію значень її складових і розкриває глибинний зміст категорії. Доведено, що міждисциплінарний підхід сприяє більш глибокому розумінню проблематики та відкриває нові перспективи розвитку філософії права.

У висновках підкреслено, що результати дослідження мають практичну значущість для уточнення понятійного апарату у філософії та правознавстві, підвищення якості наукових і освітніх розробок, формування послідовної системи класифікації джерел права та інтеграції філософських і правових аспектів у професійну діяльність правників.

Ключові слова: *правознавство, категорія, праворозуміння, логічна структура, філософія права, освіта, категорія.*

The Issue of Harmonizing the Conceptual Framework of the Source of Law

Oleksandr Sergienko,

PhD in Law, doctoral student of the Faculty of Philosophy of Kyiv Taras Shevchenko National University, Kyiv, Associate Professor of the Department of Constitutional and Administrative Law, National Transport University, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8023-4901>

Abstract. *The article analyzes the category of the source of law in philosophical and legal dimensions, which made it possible to systematize its content, identify the interrelations between its components, and determine the directions for harmonizing the conceptual framework in contemporary scientific discourse. The relevance of the study is determined by the need for a comprehensive study of the source of law as a philosophical category, which ensures the consistency and accuracy of scientific terminology, as well as contributes to the integration of philosophical and legal approaches in legal research and educational practice.*

The purpose of the work is to clarify the philosophical and legal content of the category of sources of law, to specify its structural elements, to outline the logical structure of the category, and to form a comprehensive approach to its analysis. To achieve this goal, methods of comparative analysis, analysis and synthesis, structuring, modeling, and extrapolation were used. The concept of the source of law was studied through the prism of the categories of formal logic, the linguistic apparatus of the Ukrainian language, and the concepts of the ancient Greek philosophical school. A comparison of the meanings of the category and its components was carried out, the nature of their interrelationships was studied, and the influence of the variability of individual elements on the overall content of the category was revealed.

The results confirmed that the source of law can be viewed as a logical structure of consciousness, which opens up the possibility of clarifying its philosophical and legal interpretation. The application of linguistic analysis of the category of the source of law based on the category of legal understanding is proposed, which ensures the systematization of the meanings of its components and reveals the deeper meaning of the category. It has been proven that an interdisciplinary approach contributes to a deeper understanding of the issue and opens up new perspectives for the development of the philosophy of law.

The conclusions emphasize that the results of the study are of practical importance for clarifying the conceptual apparatus in philosophy and jurisprudence, improving the quality of scientific and educational developments, forming a consistent system of classification of sources of law, and integrating philosophical and legal aspects into the professional activities of lawyers.

Keywords: *jurisprudence, category, understanding of law, logical structure, philosophy of law, education, category.*

Вступ. Словосполучення «джерело права» настільки глибоко закріпилося у правовій думці багатьох країн світу, що може здаватися цілком усталеним і беззаперечно визначеним. Проте тривала наукова дискусія переконує у протилежному. Українську мову права зазвичай характеризують як «складну для читання ... спеціалізовану мову» [1, с. 195]. Насамперед це пов'язано з тим, що «недосконалість слів полягає у двозначності або неясності їхнього значення» [2, с. 465]. Водночас «найголовніші вимоги до терміна: однозначність, точність, стилістична нейтральність» [3, с. 73-80]. Попри це, у науковому середовищі бракує досліджень, які виходили б за межі традиційних уявлень щодо зазначеного поняття. Особливої актуальності така робота набуває для української науки з огляду на необхідність забезпечення повноцінного функціонування української мови не лише у загальнонауковому просторі, а й у межах філософської та правової наук. Повернення до справжнього змісту українського мовного апарату, його порівняння з іншомовними відповідниками, пошук адекватних термінів і формулювань, що точно відображають семантичну специфіку українських слів, має на меті сформувати самобутній і водночас чіткий понятійний апарат української науки.

У зв'язку з викладеним виникає потреба у проведенні логічного аналізу структури та складових категорії «джерело права», із зосередженням уваги насамперед на семантичних можливостях української мови та її багатому

лексичному потенціалі. Такий підхід дає змогу поглибити не лише наукове осмислення цієї категорії, а й загальне розуміння українським суспільством основоположних засад власного буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем формування та узгодження категоріального апарату у сфері джерел права належить до актуальних напрямів сучасної правової науки, оскільки забезпечує термінологічну точність і підвищує ефективність використання наукових понять у правознавчих студіях.

В. Лазарєв [1] розглядає сучасні підходи до інтерпретації юридичної мови та акцентує на важливості термінологічної визначеності для формування однозначного понятійного апарату в правознавстві. Філософські засади пізнання, які, на думку Дж. Локка [2], дозволяють обґрунтувати категоріальні конструкції права та простежити їх витоки у контексті становлення системи правових понять, становлять важливе підґрунтя для розвитку правової теорії. В. Лазарєв [3] аналізує юридичну термінологію, приділяючи особливу увагу проблемі узгодження понять у різних галузях права та наголошуючи на необхідності системності для досягнення правової точності. С. Максимов [4] здійснює глибокий аналіз дискусії між пострадянською та західноєвропейською моделями філософії права, окреслюючи їхній вплив на сучасне розуміння джерел права та практичне застосування теоретичних положень. Н. Артикуца [5] досліджує специфіку трактування сучасної системи джерел права України, зосереджуючи увагу на міжнародних підходах і визначаючи перспективи розвитку національної правової системи. Водночас Г. Паражולי [6] висвітлює значення знань про контент у вивченні юридичної мови та правової термінології, що має безпосереднє практичне значення для формування категоріального апарату права. Матеріали словників української мови [7; 8] та Юридичної енциклопедії [9] дають змогу простежити мовні засади формування термінів «джерело» і «право» та окреслити потребу в

їхньому точному лінгвістичному аналізу для коректного наукового застосування.

У праці B. Flanagan and de G. Almeida [10] показано вплив філософських концепцій на виникнення й структуру джерел права, що дозволяє розглядати їх не лише як правові явища, а й як елементи ширших світоглядних систем.

У Загальній теорії права [12] та працях Г. Гегеля [13] розкривається філософське підґрунтя інтерпретації джерел права як явищ природного або метафізичного походження. Такий підхід формує основу для системного наукового аналізу та сприяє глибшому розумінню категорії у контексті філософії права. Дослідження М. Bielova та D. Byelov [14] присвячені римському праву, у якому простежуються історичні витоки понять «право» і «джерело права». Ці напрацювання стали фундаментом сучасних юридичних категорій та вплинули на формування сучасної термінології.

Своєю чергою, D. Russel [15] аналізує механізми виникнення та узгодження правових норм у сучасних правових системах. Автор наголошує на важливості раціонального узагальнення правил, що визначає умови формування правових джерел у практичній площині.

Загальний аналіз літератури засвідчує активний розвиток наукових підходів до дослідження категорії «джерело права» [16; 17; 18]. Він водночас підкреслює необхідність комплексного поєднання філософських, лінгвістичних та історико-правових аспектів задля вироблення узгодженої наукової термінології. Разом із тим виявляється недостатність системного використання міждисциплінарних методів, здатних поєднувати теоретичні й прикладні виміри правознавства, що залишає простір для подальших досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість праць як українських, так і зарубіжних авторів, сучасні підходи до аналізу категорії «джерело права» залишаються обмеженими.

Переважна більшість досліджень зосереджується або на історико-еволюційному аналізі становлення та трансформації цієї філософської категорії, або на визначенні можливих джерел права у межах прикладного правознавства. Натомість системне осмислення змісту категорії, що включало б ґрунтовний аналіз її складових і логічної структури, у сучасній науці, як правило, відсутнє.

Особливу складність становить механічне перенесення концепцій зарубіжних дослідників у вітчизняний науковий дискурс без урахування мовознавчого та культурного контексту української мови. Це призводить до часткового або викривленого розуміння сутності категорії «джерело права» та створює передумови для різночитань і методологічних суперечностей у її практичному застосуванні.

Недостатня увага до мовознавчого підходу у вивченні зазначеної категорії унеможливорює її точне й послідовне використання, що зумовлює появу концептуальних неточностей у філософському та правовому аналізі. Отже, нагальною науковою потребою є здійснення комплексного дослідження змісту поняття «джерело права» на основі лінгвістичної експертизи терміна та визначення його взаємозв'язків із понятійним апаратом філософської і юридичної наук.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є комплексне дослідження категорії «джерело права» як філософської та правової категорії з використанням міждисциплінарного підходу, що поєднує філософський, логічний і мовознавчий аналіз.

Для досягнення поставленої мети передбачено кілька взаємопов'язаних завдань. По-перше, необхідно виявити філософський та правовий зміст категорії «джерело права», уточнити її складові елементи та структуру. По-друге, важливо проаналізувати існуючі підходи до трактування цього поняття

у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, визначивши їхні обмеження та невирішені аспекти.

Подальший етап передбачає розроблення мовознавчої моделі аналізу категорії «джерело права» на основі українського мовного апарату та категорії праворозуміння. У цьому контексті значущим завданням є здійснення систематичного порівняння значень категорії та її складових, виявлення їхніх взаємозв'язків і дослідження впливу варіативності складових на загальне змістове наповнення поняття.

Завершальним кроком є обґрунтування наукової новизни міждисциплінарного підходу до дослідження категорії «джерело права» та визначення перспектив його застосування у розвитку філософії та правознавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Словника української мови, термін «джерело» має кілька значень: природне явище, у якому прихований обсяг води виявляється назовні; абстрактне поняття, що позначає початок, основу або вихідне начало певного процесу; а також спеціалізоване значення у науковій діяльності – писемна пам'ятка чи документ, що слугує підставою для проведення дослідження [7]. Попри різницю у сферах уживання, всі ці значення об'єднує спільна ознака «початку» або «основи», проте вони відрізняються предметом і умовами прояву.

У природному значенні слово «джерело» описує явище, коли прихований обсяг стає очевидним через зовнішній прояв. Це дає підстави для методологічної аналогії: у правознавчому аналізі джерело права можна інтерпретувати як зміст або структуру, що не завжди є очевидними, але можуть бути виявлені й систематизовані в результаті наукового дослідження.

Абстрактне значення передбачає, що джерело виконує функцію початку, основи чи запасу, доступного для подальшого використання. У методологічному вимірі таке розуміння дає змогу застосовувати логічний і

структурний аналіз, розглядаючи джерело права як матеріал, який підлягає класифікації, систематизації та використанню для побудови наукових висновків.

У науковому значенні термін «джерело» трактується як вихідні дані або документи, на основі яких здійснюється дослідження. У цьому разі джерело стає структурним елементом наукового процесу, що забезпечує обґрунтованість і достовірність результатів. Поєднання лінгвістичного аналізу терміна з філософським осмисленням його логічної структури та функцій формує міждисциплінарний підхід до вивчення категорії «джерело права».

У Словнику української мови слово «право» тлумачиться у декількох аспектах. Передусім воно визначається як «законодавство; здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни». Далі «право» розуміється як «система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки». У третьому значенні воно виступає як «обумовлена певними обставинами підстава, здатність чи можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь». Нарешті, «право» трактується як «наука, що займається юриспруденцією; правознавство; суд» [8].

Особливу увагу заслуговує те, що перше з наведених значень уживається виключно в однині. Це свідчить про сприйняття «права» у сенсі «законодавство» як цілісної, інтегрованої системи. Якщо зіставити це з тлумаченням слова «законодавство», яке визначається як «1. Встановлення, видання законів; 2. Сукупність усіх законів; 3. Сукупність законів, що належать до окремої ділянки права» [7], можна зробити висновок, що «право» в однині охоплює як процес ухвалення законів, так і сукупність нормативних актів у цілому.

З методологічного погляду «право» можна розглядати як комплексну категорію, що поєднує нормативний, організаційний і регулятивний аспекти.

Лінгвістичний аналіз терміна дає змогу чіткіше окреслити його змістові межі та розрізнити поняття «законодавство», «норма права» й «право як соціальний феномен». У свою чергу, філософський аналіз дозволяє осмислити «право» не лише як сукупність правил, а й як логічну структуру, що організовує суспільні відносини. Це особливо важливо у процесі формування категорії «джерело права».

Таким чином, поєднання лінгвістичного та філософського підходів формує системний методологічний інструмент для аналізу права як концептуальної категорії. Це, у свою чергу, дає змогу інтегрувати різні аспекти розуміння терміна у подальшому дослідженні його взаємозв'язку з джерелами права.

У сучасному науковому дискурсі поняття «право» потребує оновленого тлумачення, що виходить за межі радянської парадигми. Відповідно до сучасного підходу, право визначається як система соціальних загальнообов'язкових норм, дотримання та виконання яких забезпечується державою [9]. Натомість законодавство трактується як сукупність законодавчих актів [9]. У такій інтерпретації категорія «право» охоплює три основні складові. По-перше, це єдина сукупність загальнообов'язкових правил (норм), що регламентують поведінку в суспільстві. По-друге, це сукупність дій, спрямованих на встановлення, зміну чи припинення цих правил. По-третє, це наука, що займається вивченням, систематизацією та осмисленням зазначених правил, тобто правознавство.

Подібне розуміння створює підстави для виваженого використання терміна «джерело права» у родовому відмінку однини. Під джерелом права у науковому контексті слід розуміти явища та процеси, що забезпечують виникнення, функціонування та систематизацію права як цілісної категорії. Джерело права може розглядатися як прояв прихованого – як підґрунтя, з якого випливають правила й дії, що самі по собі не є самодостатніми.

Такий підхід перегукується з концепцією Арістотеля щодо «божественного походження» права [10], згідно з якою існує Абсолют, що виступає його виток. У філософському розумінні джерело права постає як фундамент, на якому ґрунтується його прояв у видимій соціальній реальності [11].

Водночас право можна тлумачити як початок певних соціальних процесів, у межах яких правила та дії щодо їхнього встановлення формують умови для організації життя людини й суспільства [12]. У такому підході право не ототожнюється з наслідковими явищами, що виникають на його основі, а постає вихідним механізмом формування соціальної дійсності.

Право також можна розглядати як сукупність, із якої можливо виокремлювати окремі елементи для практичного застосування. Сукупність правил і дій функціонує як взаємопов'язана система, у якій використання окремих норм не порушує цілісності правової структури. Це яскраво простежується у галузевому праві, що є частиною загальної системи норм, виокремленою за певною ознакою, але водночас зберігає узгодженість із загальною правовою системою.

Крім того, право виступає підґрунтям для розвитку інших соціальних явищ. Воно створює основу для свободи та пов'язаних із нею правових інститутів: без існування права неможливо забезпечити розвиток свободи як соціальної категорії [13]. Право як вихідна категорія може бути джерелом формування явищ, які формально не належать до сфери правової системи, проте виникають на її основі. Ці явища здатні функціонувати автономно, що свідчить про незалежність права від його похідних проявів.

Поєднання лінгвістичного аналізу терміна «право» з філософським осмисленням його логічної структури дає змогу сформувати міждисциплінарний методологічний підхід. Лінгвістичний аналіз забезпечує уточнення змісту терміна та розмежування його з близькими поняттями,

зокрема «норма» чи «законодавство». Філософський аналіз, у свою чергу, дозволяє осмислити право як цілісну систему та логічну структуру, що організовує суспільні відносини. Такий підхід формує концептуальну основу для подальшого наукового дослідження категорії «джерело права» й визначає її місце у сучасній філософії та правознавстві.

Класифікація джерел права є логічним продовженням осмислення категорії «джерело права» та створює можливість систематизувати її складові відповідно до функцій, які вони виконують у правовій системі. Джерела права можна розглядати крізь призму кількох взаємопов'язаних рівнів: нормативно-правових актів, звичаїв, юридичної практики та доктринальних положень, що визначають методологію тлумачення й застосування права. Кожен із цих рівнів виконує специфічні функції у процесі формування та реалізації правових норм, що обґрунтовує їхнє включення до загальної системи джерел права.

Нормативно-правові акти становлять основні формалізовані джерела, у яких у письмовій формі виражається сукупність правових правил. Їхнє дослідження передбачає застосування лінгвістичного аналізу, що забезпечує точне визначення змісту термінів, виявлення структурних взаємозв'язків норм і логіку їх побудови. Паралельно філософський аналіз дозволяє осмислити нормативні акти як прояв загальної структури права та як механізм реалізації його фундаментальних принципів у соціальній дійсності.

Звичаї та практика застосування права постають як неформальні джерела, що демонструють динамічну взаємодію правових норм із реальними соціальними відносинами. Їхнє вивчення потребує структурно-функціонального аналізу, завдяки якому можна оцінити рівень узгодженості звичаїв із формальними нормами та їхній вплив на стабільність правової системи. Філософський аспект аналізу дає змогу виявити логіку виникнення звичаїв і визначити їхню роль у підтриманні соціальної справедливості, підкреслюючи автономність права як цілісної системи.

Доктринальні джерела, або наукові положення правознавства, виконують функцію систематизації та інтерпретації правових норм. Їхній аналіз поєднує лінгвістичний підхід, що уточнює термінологію, з філософським, який забезпечує концептуальне осмислення права як інтегрованої системи. Завдяки цьому доктринальні джерела виступають своєрідним посередником між формальними та неформальними елементами правової системи, сприяючи узгодженню понять і принципів права та підвищенню рівня їхньої наукової й практичної обґрунтованості.

Взаємозв'язок між джерелами права та поняттям «право» полягає в тому, що кожне джерело не лише відтворює загальну структуру права, а й конкретизує її в окремих проявах. Формальні джерела забезпечують фіксацію норм, неформальні сприяють їхній адаптації та інтеграції у соціальні відносини, тоді як доктринальні виконують функцію концептуального осмислення й систематизації. Такий комплексний підхід створює умови для міждисциплінарного аналізу категорії «джерело права», який поєднує лінгвістичні, філософські та правознавчі методи.

Застосування до поняття «право» категорій і принципів, вироблених у римському праві, зокрема його тлумачення як «права і обов'язки» [14], надає слову «права» значення множини. У такому разі йдеться не про сукупність усіх правил у цілому, а про конкретний результат – окреме право або визначену сукупність прав, що виникають щодо конкретної особи. Використання римського підходу дає змогу розмежовувати загальні норми права та їхні прояви у формі особистих прав, які формуються на основі окремих елементів правової системи.

У такому підході формується ще одне значення словосполучення «джерело права» – це правило або узагальнена сукупність правил, які слугують підставою для виникнення конкретного права особи. На відміну від попереднього розуміння, де джерелом права виступала вся сукупність норм, у

цьому випадку джерело формує право лише на основі певної частини системи. Показовим прикладом є право власності, що виникає на ґрунті обмеженого набору норм і становить підґрунтя для конкретного юридичного права особи.

Відповідно, постає поняття «джерело прав», яке застосовується тоді, коли окреме правило або логічно узагальнена сукупність правил є підставою для виникнення кількох прав. Наприклад, у межах права власності формуються три складові: право володіти, право користуватися та право розпоряджатися. Це засвідчує необхідність розумного узагальнення норм для утворення конкретних правових можливостей особи.

Важливо наголосити, що вимога «розумності» узагальнення не є випадковою, адже термін «джерело» у цьому контексті вживається в однині. Використання множини – «джерела прав» – є виправданим тоді, коли йдеться про сукупність особистих прав, що виникли на основі різних норм, або про окремі правила, які зумовили появу конкретних прав. Показовим прикладом є право на виконання будівельних робіт, яке формується завдяки поєднанню суспільних (лат. *publicum*) та особистих (лат. *privatum*) норм, що регулюють права різних суб'єктів – замовника, підрядника та інспектора архітектурно-будівельного контролю [15].

Таке тлумачення дає змогу поєднати лінгвістичний аналіз термінів «право» і «джерело права» з філософським аналізом логічної структури права. Це забезпечує системне осмислення взаємозв'язку між загальними нормами, їхніми окремими проявами та правами конкретних осіб. У результаті формується методологічне підґрунтя для подальшого дослідження категорії джерел права у сучасній правознавчій та філософській науці.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження засвідчило, що застосування міждисциплінарного підходу до аналізу категорії «джерело права» дає змогу систематизувати її зміст, простежити логічні взаємозв'язки між складовими та уточнити структуру термінологічного

апарату. Встановлено, що відмінності у розумінні слова «право» – як сукупності правил і дій або як конкретного суб'єктивного права – суттєво впливають на трактування поняття «джерело права». У першому випадку увага зосереджується на філософському осмисленні походження права, тоді як другий підхід формує логіку причинно-наслідкових зв'язків у межах конкретних правових явищ.

Мовознавчий аспект категорії «джерело права» дає підстави виокремити кілька рівнів її значення. У формі однини категорія відображає походження права з єдиного джерела, у множині – з низки джерел, тоді як застосування до конкретного права розкриває взаємозв'язок між виникненням права та підставами його формування. Найбільш поширене й науково опрацьоване значення категорії забезпечує її прикладне використання у правознавчій практиці.

Практичне значення проведеного дослідження полягає у виробленні точного й послідовного термінологічного апарату для української правової науки. Це створює передумови для вдосконалення юридичної освіти, підвищення якості правозастосування та стандартизації наукової й практичної термінології. Подальший розвиток проблематики передбачає розроблення комплексних моделей аналізу джерел права з урахуванням мовознавчих, філософських і правових аспектів, що сприятиме глибшому осмисленню структури права та підвищенню ефективності його практичного застосування.

Список використаних джерел:

1. Лазарєв В. В. Поняття «юридична мова»: сучасні наукові інтерпретації. *Нове українське право*. 2021. Вип. 3. С. 194–197. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.28>.
2. Do H. T. K., Valco M. John Locke's thoughts on human rights: Exploring the contemporary discourse in the West. *XLinguae*. 2022. Vol. 15, no. 1.

Р. 64–74. URL: <https://doi.org/10.18355/xl.2022.15.01.07> (date of access: 08.07.2025).

3. Лазарєв В. В. Концептуалізація юридичної термінології: необхідність прозорого термінологічного підходу. *Право та безпека*. 2022. Т. 84, № 1. С. 73–80. DOI: 10.32631/pb.2022.1.08.

4. Максимов С. Спир про природу права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2020. № 2. С. 17–34. DOI: <https://doi.org/10.21564/2707-7039.2.242827>

5. Артикуца Н. В. Мовно-термінологічні проблеми сучасного законодавства України. *Термінологічний вісник*. 2021. Вип. 6. С. 253–269. URL: <https://termvisnyk.iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/sites/11/2022/01/Artykutsa.pdf> (дата звернення: 08.07.2025).

6. Parajuli G. Leveraging Students' Foundational Knowledge in Legal Education: Collaborative Approach of Law Teaching In Nepal. *Tribhuvan University Journal*. 2024. Vol. 39, no. 2. P. 92–112. URL: <https://doi.org/10.3126/tuj.v39i2.72895> (date of access: 08.07.2025).

7. Словник української мови: у 11 т. / за ред. П. П. Дещенка, Л. А. Юрчука. Київ: Наукова думка, 1971. Т. 2: Г–Ж. 550 с.

8. Словник української мови: у 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 7: ПОЇХАТИ–ПРИБЛЯТИ. 723 с.

9. Юридична енциклопедія: у 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2003. Т. 5: П–С. 733 с.

10. Flanagan B., de Almeida G. Lawful, but not Really: The Dual Character of the Concept of Law. *Law and Philosophy*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1007/s10982-024-09501-8> (date of access: 08.07.2025).

11. Максимов С. І. Спир про природу права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2020. № 2. С. 17–34. DOI: <https://doi.org/10.21564/2707-7039.2.242827>

12. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Баїте, 2015. 392 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/f/283756.pdf> (дата звернення: 08.07.2025).
13. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або природне право і державознавство / пер. з нім. Р. Осадчука, М. Кушніра. Київ: Юніверс, 2000. 336 с. URL: https://hromadalib.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/12/hegel_2000_grundlinien.pdf (дата звернення: 08.07.2025).
14. Bielova M., Byelov D. The influence of Roman law on the modern change of the legal paradigm. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 4. P. 12–16. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2023.4.2> (date of access: 08.07.2025).
15. Russel D. The Source of Rights. *Foundation for Economic Education*. 1984. URL: <https://fee.org/articles/the-source-of-rights/> (date of access: 08.07.2025).
16. Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 71–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2021_2_15 (дата звернення: 08.07.2025).
17. Melnyk N. Conceptual and Categorical Apparatus of the Concepts of “Right” and “Law” and Their Relationship. *Social Legal Studios*. 2022. Vol. 5, no. 1. URL: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2022-5-15-21> (date of access: 08.07.2025).
18. Correlation between the source of Law and the form of Law concepts: theoretical and conceptual aspect / Y. Kyrychenko et al. *Revista do Curso de Direito do UNIFOR*. 2023. Vol. 14, no. 2. P. 70–78. URL: <https://doi.org/10.24862/rcdu.v14i2.1776> (date of access: 08.07.2025).